

Les obres de referència per a la recerca en genealogia i en heràldica

GERARD MARÍ I BRULL

Les obres de referència són aquella bibliografia especial que serveix per a obtenir dades i orientació sobre un tema concret, un esdeveniment, una persona, una data, un lloc, una paraula... Aquestes publicacions estan pensades per a permetre una fàcil i ràpida consulta puntual, generalment per a trobar dades aïllades i no per a ser llegides en la seva totalitat. Estan formades per dades procedents de múltiples fonts, estructurades per a ser localitzades sense dificultats, normalment a partir d'una ordenació alfabètica, cronològica, a través d'índexs detallats o mitjançant referències creuades d'un tema a l'altre.

Bàsicament, es poden classificar en generals o especials, segons si tracten de molt diverses matèries alhora o bé estan especialitzades en una sola matèria. Concretant, les obres de referència estan formades per publicacions molt variades, com són els diccionaris, les enciclopèdies—i, per tant, els diccionaris enciclopèdics—, els manuals, els anuaris, els diccionaris biogràfics, les bibliografies, els índexs, els atles, els diccionaris geogràfics, les guies, els directoris...

Pel seu caràcter molt general, d'introducció a un tema o de consulta puntual, quan es parla de bibliografia sobre qualsevol matèria o dels mèrits d'una persona s'acostuma a deixar en un segon nivell tot el que són obres de referència. Es considera que tenen poca transcendència, en tant que obres de consulta per a un públic no especialitzat i que generalment no representen un treball inèdit d'investigació.

En primer lloc, considerem que la divulgació a un públic no especialista no és una tasca intrascendent, sinó força important, especialment per a unes matèries que pateixen d'una manera tan salvatge la confusió i el desconeixement de concepte, objecte d'estudi, finalitats, continguts...

En segon lloc, no es pot negar que la tasca d'Armand de Fluvià en aquest camp ha representat en molts de casos una autèntica aportació investigadora sobre aspectes inèdits en l'àmbit de la genealogia i potser encara més pel que fa a l'absència total d'una terminologia moderna específica per al català, en el cas de l'heràldica.

Gerard Marí i Brull és doctor en història medieval.

L'elaboració de genealogies per a la *Gran enciclopèdia catalana* (GEC) representà, no tan sols posar a l'abast dels interessats les estructures familiars de molts llinatges importants per a la història de Catalunya, que fins aquell moment s'havia d'anar a cercar en una bibliografia dispersa i poc accessible en alguns casos (per al gran públic i també per a especialistes en història), sinó també completar el que es coneixia fins aleshores, descobrir aspectes i lligams nous, aprofundir a través d'una recerca en una multitud de fons inèdits. Bona part de les genealogies publicades a la GEC són en realitat fruit d'una tasca d'investigació.

Per a esmentar només aquelles genealogies exposades en forma d'arbre, trobem nombroses cases reials (Aragó, Castella-Lleó, Lleó, Mallorca, Navarra, Pamplona, taifes de Saragossa, Sicília i taifes de València), cases comtals i vescomtals (Barcelona, Bas, Bearn, Berga, Besalú, Bigorra, Canet, Carcassona, Carladès, Castellbò, Castellnou, Cerdanya, Comenge, Conflent, Coserans, Empúries, Fenollet, Foix, Girona, Marsella, Narbona, Nimes, Osona, Pallars, Prades, Provença, Ribagorça, Rosselló, Tolosa, Urgell i Vilamur), dinasties específiques (Anjou, Borbó, Capet, els carolingis, Dues-Sicílies, Habsburg, senyors de Montpeller, Orleans, Paleòleg, ducs de Parma, Trastàmara, Tudor, Valois i Wittelsbach) a més de llinatges diversos (Anglesola, Ayerbe, Boïl, Boixadors, Borja, Cabrera, Cardona, Carròs, Castellvell, Castre, Centelles, Cervelló, Cervera, Cotoner, Cruïlles, Despuig, Entença, Erill, Escrivà, Escrivà de Romaní, Frederic d'Aragó, Gandia, Híxar, Hohenstaufen, Lluçà, Mataplana, Montcada, Oms, Perellós, Pinós, Pròixida, Queralt, Requesens, Rocabertí, Roís de Corella, Safortesa, Santapau, Santmartí, Sentmenat, Urtx, Villena i Xèrica). A totes aquestes genealogies caldria afegir, repeteixo, molts altres llinatges no exposats en forma d'arbre, sinó a partir de la seva entrada per cognom.

També destaca extraordinàriament l'aportació de Fluvià a la *Catalunya romànica*, on són nombroses les genealogies de diversos llinatges catalans, distribuïts en els diferents volums segons l'àmbit geogràfic en què es desenvoluparen. Així, doncs, hi trobem diverses cases comtals i vescomtals catalanes (Barcelona, Berguedà, Besalú, Cabrera, Castellbò, Cerdanya, Conflent, Empúries, Fenollet, Girona, Osona, Pallars, Ribagorça, Rosselló, Urgell, Vallespir, Vilamur i Foix), però la part més important correspon a llinatges que tenen una gran importància per al desenvolupament històric de moltes poblacions catalanes (de manera local o més enllà) i que la majoria no estan desenvolupats en forma d'arbre a la GEC: Aguiló, Anglesola, Bastons, Bellera, Bell-lloc, Berga, Besora, Blanes, Boixadors, Caboet, Calders, Calladrons, Canet, Cardona, Cartellà, Casserres, Castellet, Castellrosselló, Castellvell, Centelles, Cervelló, Cervià, Claramunt, Copons, Cortsaví, Cruïlles, Descatllar, Entença, Erill, Estanya, Estopanyà, Farners, Finestres, Fluvià, Foixà, Fullà, Galliner, La Guàrdia, Gurb, Hostoles, Llers, Llo, Lluçà, Mataplana, Meià, Milany, Montanyana, Montcada, Montclús, Montgrí, Montoliu, Montseny, Mosset, Òdena, Oló, Oms, Orcau, Orís, Paracolls, Pau, Peguera, Perapertusa, Peratallada, Perellós, Porqueres, Ribelles, Ribes, Rocabertí, Rocafort, Sales, Salses, Santaeugènia, Santapau,

Santhipòlit, Santmartí, Santvicenç, Saportella, Sarroca, Savassona, Sentmenat, Serrallonga, Sesagudes, Taradell, Tarroja, Timor, Tornamira, Torroella, Tost, Urtx, Vallgornera, Vilademany, Vilagelans, Vilademuls i Vernet. Un apartat especial correspon a les genealogies dels fundadors del monestir de Sant Benet de Bages.

Pel que fa a l'heràldica, la importància de les obres de referència d'Armand de Fluvià no és menor, ans al contrari. Fou a la *GEC* on aparegué per primer cop una terminologia moderna, actual, per a totes les necessitats de la matèria; insistim en això de 'totes': figures, esmalts, particions, elements externs, formes de composició... per una banda, defugint l'anacronisme de fer reviure una terminologia arcaïtzant, d'origen i d'abast exclusivament medievals, d'expressió totalment carregada de gallicismes que xoquen amb la llengua actual; per una altra banda, amb una completa universalitat per tal com comprèn tota la terminologia de l'heràldica entesa aquesta com un tot; no únicament aquelles particularitats terminològiques que fan referència als emblemes heràldics més propers i passant per alt aquells elements que no es donen entre nosaltres, ans al contrari, incorporant tot element que per una banda o per una altra, en una àrea geogràfica o una altra, en un àmbit cultural o en un altre, tingui alguna representació—efectiva o teòrica—al voltant del món de les armories. D'això, en resulta, afortunadament, una terminologia en català modern apta per a les necessitats heràldiques actuals i amb un abast europeu, diguem-ne mundial pel que fa a tota emblemàtica heràldica europeïtzada.

L'edició del *Diccionari general d'heràldica*, l'any 1982, representà la compilació, necessària, de tota aquella obra disseminada al llarg de la *GEC*, la sistematització que posa més a l'abast de tothom una terminologia exhaustiva sobre l'heràldica. Com a obra de referència en heràldica, cal esmentar també el *Diccionari heràldic: Índex de les càrregues heràldiques dels escuts de l'Adarga catalana*, editat a Lleida el 1987; estructurat en forma d'índex, és un dels primers treballs al nostre país destinat a facilitar la tasca d'identificació d'una família a través de les armes, ni que fos limitat en aquest cas als 780 escuts del segle XVIII continguts en la més coneguda obra de Francesc X. Garma i Duran, corresponents a famílies catalanes o establertes a Catalunya.

També en l'àmbit de l'heràldica, cal esmentar la seva participació en la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, en la seva primera edició (1981) i en la segona (1994), on aporta la reproducció dels escuts municipals, tant els oficialitzats (amb esment del decret corresponent) com els no oficialitzats, però sempre amb el seu blasonament, ço és, la descripció heràldica completa.

Encara en l'àmbit de diccionaris i enciclopèdies, hi trobarem més obres amb intervenció reconeguda de Fluvià. Per a esmentar-ne només uns quants, podem citar el diccionari enciclopèdic *Gran Larousse català*, d'Edicions 62, en deu volums, una obra dirigida a un públic més jove, com a eina de consulta per a l'estudi, que conté també elements de terminologia heràldica i diversos arbres; l'*Enciclopedia Salvat universal*, en edició del 1997, o el *Diccionario enciclopédico Salvat universal*. Igualment trobem la seva participació en el *Diccionari d'història de Catalunya*,

d'Edicions 62, obra publicada el 1992, on col·labora en l'assessorament de diverses genealogies, tal com li és reconegut en la introducció.

Si bé aquestes últimes obres poden anar adreçades a un públic poc especialitzat (però, en tot cas, en formació), en canvi hi ha una producció molt més específica i estretament vinculada a la investigació, en tant que obres imprescindibles de consulta específica.

Podem comentar, en primer lloc, el llibre *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya: Cronologia de comtes i vescomtes*, editat el 1989, consistent en una nòmina de famílies catalanes amb títol de comte o de vescomte des dels orígens fins a l'actualitat o, si s'escau, fins a la seva extinció o assimilació a un altre.

És important també el *Repertori de grandeses, títols i incorporacions nobiliàries de Catalunya*, obra editada el 1998 per l'Institut d'Estudis Nobiliaris Catalans, consistent en un índex de títols nobiliaris atorgats a catalans o sobre denominacions catalanes, o bé que han recaigut en famílies catalanes o que resideixen a Catalunya.

També cal prendre en consideració el *Nobiliari del Reial Cos de la Noblesa de Catalunya*, editat conjuntament amb Lluís de Bru de Sala el 1998, un índex de nobles que contempla els cavallers que formen part del Reial Cos de la Noblesa de Catalunya, la institució considerada continuadora del Braç Militar del Principat de Catalunya a partir del 1714. També hi són indexats els cavallers del Cos de la Noblesa de Barcelona, els confreres de la Reial i Il·lustre Confraria de la Mare de Déu de la Soledat, els inscrits al Llibre Verd del Braç Militar de Catalunya, els ciutadans honrats de Barcelona, els assistents a les reunions de les Juntes de Braços i Parlaments de Catalunya, els nobles convocats a Corts i diverses altres institucions que seria massa llarg d'exposar aquí.

Encara dintre les obres de referència, podem esmentar la participació d'Armand de Fluvià, fent una tasca de revisió i ampliació, en l'obra dels germans Alberto i Arturo García Carraffa *El solar catalán, valenciano, balear*, editat a Sant Sebastià entre els anys 1968 i 1970.

Totes aquestes són obres que tenen una doble utilitat. Totes en general s'obren al món de la divulgació per a un públic no especialitzat en història, de manera que cal reconèixer-los un valor formatiu important en l'àmbit del gran públic. Però és que, a més, la majoria té una utilitat més específica, fa un servei a un altre nivell, com a recurs per a la investigació especialitzada en història aplicada directament a l'estudi de les fonts, especialment les aportacions en el camp de la genealogia. I no volem dir amb això que la genealogia sigui només un element auxiliar de la recerca històrica, però sí completa aspectes que no poden ser menystinguts... o que no ho haurien de ser.

En totes dues línies, la tasca d'Armand de Fluvià ha estat exemplar pel seu rigor i necessària per l'escassetesa general, més evident pel fet que no hi ha gaire historiadors que es dediquin de manera seriosa a l'estudi de les genealogies de famílies destacades per a la història de Catalunya. Hem pretès donar un toc d'atenció a una

LES OBRES DE REFERÈNCIA

producció bibliogràfica sovint minimitzada—oimés si ho comparem amb la totalitat de la producció investigadora de Fluvià—però també amb la seva transcendència. La veritat és que calia omplir aquest buit. Benvingudes siguin totes aquestes obres de referència i divulgació que ofereixen un espai per al desenvolupament de la genealogia i de l'heràldica, i tant de bo encara se'n poguessin dur a terme moltes més.